

HOOFDSTUK 1

**VAN VLEERMUIS
TOT PANDEMIE**

'Onze stadsgenoten waren niet schuldiger dan anderen; ze vergaten bescheiden te zijn, meer niet, en ze gingen er van uit dat plagen onmogelijk waren en dat alle wegen dus nog voor hen openstonden: ze bleven gewoon zaken doen, ze organiseerden reizen en ze hielden er meningen op na. Waarom zouden ze ook denken aan de pest die een einde maakt aan de toekomst, aan reizen en aan discussies? Ze meenden vrij te zijn, maar niemand zal ooit vrij zijn zolang er plagen bestaan.'

Albert Camus, 1947. *De Pest*.

Tussen de 50 en de 100 miljoen doden: zo sterk lopen de schattingen uiteen over het aantal slachtoffers van de Spaanse griep. Die begon een eeuw geleden in Kansas in de Verenigde Staten en trok tussen 1918 en 1920 door de wereld. De dodentol van de griep oversteeg de dodentol van de Eerste Wereldoorlog ruimschoots.¹ Ondertussen zijn we een eeuw verder, met een ongekende evolutie van de medische kennis en technologie. De welvaartsstaat kreeg vorm in Europa en onze gezondheidszorg is sterk uitgebouwd. Dergelijke pandemieën behoren dan ook tot de geschiedenisboeken, dachten velen. Tot corona kwam. Dankzij de medische kennis en technologie van vandaag en de verregaande maatregelen van overheden wereldwijd wordt deze coronacrisis geen pandemie van de omvang van de Spaanse griep. Toch zou de indirecte impact op onze samenleving wel eens groter kunnen zijn.

KRONIEK VAN EEN AANGEKONDIGDE PANDEMIE

“De kans op een wereldwijde pandemie groeit.” Zo helder klinkt de waarschuwing van de Global Preparedness Monitoring Board van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) en de Wereldbank. Het is de kernboodschap van hun rapport *A world at risk: Annual report on global preparedness for health emergencies*, dat ze in september 2019 publiceren.² “De wereld is niet voorbereid op een pandemie met een zich snel verspreidende, virulente ademhalingsziekte”, luidt de niet mis te verstane waarschuwing van het rapport. Het leest vandaag als de kroniek van een aangekondigde pandemie.

Tussen 2011 en 2018 detecteert de WHO liefst 1.483 epidemieën in 172 verschillende landen, van griep over SARS (Severe Acute Respiratory Syndrome), MERS (Middle East Respiratory Syndrome) en ebola tot zika, pest of gele koorts. Ze zijn de voorbodes van een nieuw tijdperk van epidemieën en pandemieën met een hoge impact, een

potentieel van snelle uitbraken en van snelle verspreiding. Het wordt in toenemende mate problematisch om ze te managen.

De potentiële economische impact van zulke pandemieën is groot. Ieder land en iedere regio moet zich voorbereiden op het onverwachte, stelt *A world at risk*, maar ook op de ergst mogelijke pandemieën. Dat betekent investeren in de basisinfrastructuur van de gezondheidszorg, maar ook in de capaciteit om grootschalige pandemieën op te vangen.

Drie maanden later breekt de coronacrisis uit.

WUHAN, WAAR DE ROLLERCOASTER VERTREKT

De coronacrisis begint eind december 2019 in het Chinese Wuhan, wanneer de gezondheidsautoriteiten waarschuwen voor het opdruken van een reeks patiënten met longontsteking van onbekende oorzaak. Het overgrote deel van die patiënten had de Huanan-voedselmarkt bezocht, een markt met heel wat vis, zeevruchten en levende dieren.

Het coronavirus behoort tot de zogenaamde zoönosen: ziektes die door dieren op mensen worden overgedragen, net zoals ebola, SARS, vogelgriep of varkensgriep. Vermoedelijk is het virus afkomstig van vleurmuizen en maakte het de sprong naar de mens via schubdieren als ‘tussengastheer’. Deze kleine insectenetende zoogdieren zijn met uitsterven bedreigd en zijn bij de meest gesmokkelde dieren ter wereld. Ze worden bejaagd en verhandeld vanwege hun schubben, die men genezende krachten toedicht, maar ook voor hun vlees.³ Die overgang van het virus naar de mens heeft veel te maken met de eetgewoonten in China, waar vleesconsumptie van niet-gekweekte dieren en voor ons als niet-eetbaar beschouwde soorten, normaal

is. Het verhandelen van dergelijke levende, half-levende en gedode dieren op de publieke markten wordt al lang als een kweekvijver van virussen gezien.

Op 1 januari 2020 sluiten de autoriteiten de markt van Wuhan. Onderzoek leert dat de eerste groep van 41 besmette personen tussen 8 december 2019 en 2 januari 2020 gelijkaardige symptomen ontwikkelden. Op 7 januari 2020 identificeert men een nieuw coronavirus (SARS-CoV-2) als oorzaak. De eerste dode in China valt op 7 januari 2020. Op 13 januari meldt de Thaise overheid de eerste besmetting buiten China.

Op 23 januari plaatsen de Chinese autoriteiten de hele stad Wuhan, met elf miljoen inwoners, in quarantaine. Eén dag later signaleert Frankrijk de eerste besmettingen in Europa. 31 januari 2020 kondigt de WHO een wereldwijde noodsituatie af en publiceert een eerste waarschuwingsrapport.⁴ In februari verspreidt het virus zich in Europa, onder meer in Italië. De rollercoaster is vertrokken.

De Italiaanse premier Giuseppe Conte zet op 7 maart de hele noordelijke regio Lombardije en veertien andere Italiaanse provincies in quarantaine: zestien miljoen mensen moeten zoveel mogelijk binnen blijven. Twee dagen later geldt de quarantaine al voor heel Italië.

Begin maart duikt de ziekte ook in België en Nederland op. Op 10 maart raadt de Belgische regering indoorevenementen met meer dan 1.000 mensen af, een eerste kleine stap om de verspreiding van het virus tegen te gaan.⁵ Enkel gezondheidswetenschappers beseffen op dat moment wat nog gaat volgen.

Wanneer we vandaag spreken over het coronavirus of de coronacrisis, dan gaat het in medische termen om de ziekte COVID-19, veroorzaakt door het virus SARS-CoV-2.⁶ Op 11 maart 2020 stelt de WHO

officieel vast dat de uitbraak van het SARS-CoV-2-virus tot een pandemie is uitgegroeid. Er zijn op die dag wereldwijd 4.550 doden en 122.399 besmettingen geregistreerd.

DE DUIZELINGWEKKENDE DANS VAN DE CIJFERS

Op amper vijf maanden na de identificatie van het COVID-19-virus zorgt het wereldwijd voor meer dan vier miljoen geregistreerde besmettingen en meer dan 300.000 overlijdens.⁷ De hele wereld volgt het dashboard van het Coronavirus Research Centre van de Johns Hopkins University, dat bijna in realtime de gegevens van alle landen verwerkt.

Cruciaal bij de coronacrisis is de snelle verspreiding van het virus. Na de eerste besmettingen van nieuwjaar 2020 in Wuhan overschrijden we wereldwijd op 26 maart 2020 – minder dan drie maanden na de uitbraak – de kaap van een half miljoen geregistreerde besmettingen. De kaap van één miljoen geregistreerde besmettingen volgt amper één week later, op 2 april 2020. Twee weken later, midden april, zien we een verdubbeling tot twee miljoen, einde april drie miljoen en nog voor midden mei ronden we de kaap van vier miljoen geregistreerde besmettingen.

De eerste coronadode valt begin januari 2020. Eind maart zijn er wereldwijd al 25.000 mensen aan de ziekte gestorven. De wereldwijde dodentol verdubbelt tot 50.000 doden op 2 april en overschrijdt de kaap van 100.000 dodelijke slachtoffers op 12 april 2020. Nog dezelfde maand verdubbelt het aantal doden opnieuw tot 200.000 op 25 april, om midden mei de kaap van de 300.000 doden te overschrijden.⁸

Toch zijn al die cijfers onderschattingen. Lang niet iedereen met griepverschijnselen is getest, niet bij ons, laat staan in landen met

een minder uitgebouwde gezondheidszorg. Zeker mensen bij wie de ziekte in een lichtere vorm doorbrak, zitten niet in de cijfers. In landen met een minder ontwikkelde gezondheidszorg is er ook een onderrapportering bij de overlijdens. Het aantal geregistreerde besmettingen vertelt ons dus meer over hoe intens in een bepaald land getest wordt dan over het werkelijk aantal mensen dat besmet is met het virus, en dat vele malen hoger ligt.

Medio mei 2020 lijkt de ziekte in België en Nederland voorbij haar (eerste?) piekmoment. Op amper vijf maanden kennen we in België meer dan 50.000 geregistreerde besmettingen, en meer dan 45.000 in Nederland. In België sterven de eerste vijf maanden van 2020 bijna 10.000 mensen aan corona, in Nederland vallen er meer dan 5.000 dodelijke slachtoffers. In België telt men niet alleen de overlijdens van COVID-19-patiënten in de ziekenhuizen, maar ook de vermoedelijke overlijdens aan corona in de woonzorgcentra.

FLATTEN THE CURVE...

In 1903 schreef de socialistische voorman Troelstra over de spoorstaking in Nederland: “Gansch het raderwerk staat stil, als uw machtige arm het wil.”⁹ Begin 2020 luidt het: ‘Heel de samenleving staat stil, als het coronavirus dat wil...’ Of preciezer, als de virusexperten en de regering dat willen... Het grote risico is dat ziekenhuizen een piekbelasting niet zouden aankunnen wanneer het aantal mensen dat besmet raakt exponentieel toeneemt. De beelden uit Italië, met ziekenhuisgangen vol patiënten, maken iedereen duidelijk wat dat kan betekenen.

Flatten the curve is het antwoord van virusexperten en beleidsmakers: de exponentiële toename van besmettingen en mensen met corona moet vertragen, door de verspreiding van het virus zoveel

mogelijk tegen te gaan. Daarvoor moeten mensen vaker hun handen wassen, in hun elleboog niezen, anderhalve meter afstand houden, maar vooral ook: elkaar minder ontmoeten zodat ze elkaar minder kunnen besmetten.

Met de lockdown in China voor ogen en de beelden van de overvolle ziekenhuizen in Italië als rood knipperlicht komt in maart een ongekende cascade van maatregelen op gang, eerst in België, maar al snel ook in Nederland. De rollercoaster versnelt en drukt de hele samenleving tegen de rugleuning.

BLIJF IN UW KOT...

Belgisch minister van Volksgezondheid Maggie De Block (Open Vld) schakelt op 3 maart in het federaal parlement een versnelling hoger in haar communicatie, met een boodschap aan al wie ziektesymptomen heeft. Haar waarschuwing “Blijf in uw kot! Ik meen het hé!” wordt het motto van de volgende weken, wanneer niet alleen de zieken, maar iedereen in zijn ‘kot’ moet blijven.

Op 12 maart 2020 beraadt de Nationale Veiligheidsraad in België zich over de aanpak van het coronavirus. Op vrijdag 13 maart om middernacht moeten alle cafés en restaurants de deuren sluiten. Supermarkten, dierenvoedingswinkels en apotheken blijven open, maar alle andere handelszaken en winkels moeten dicht tijdens het weekend. De scholen schorten vanaf maandag 15 maart de lessen op; een compromis om geen volledige sluiting af te kondigen en opvang voor kinderen mogelijk te maken. Hogescholen en universiteiten schakelen over op afstandsonderwijs. Alle recreatieve, sportieve, culturele en folkloristische activiteiten worden geannuleerd, ongeacht hun omvang. Op 15 maart komt er dan een politiek akkoord waarbij de ontslagnemende regering Wilmès en haar minderheidskabinet de